

השיעור השבועי



גליץ מס' 390-389



הרב המקדים: הג"ר זמיר כהן שליט"א
ראש ישיבת אבני נזר וי"ר היברות



השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הטלוויזיה ובקוויס רבים מיסודו של מן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
20:38	19:48	18:57	תל אביב
20:36	19:46	18:55	חיפה
20:38	19:48	18:57	באר שבע
20:36	19:47	18:55	

תזריע מצודע | א' אייר תשפ"ג

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פרץ שליט"א

מנהגי ימי העומר, ודיני הספירה

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

מנהגי אבלות בימי העומר. שירה ווקאלית. שירים ביום ששי ובמוצאי שבת. שירים בל"ג לעומר. גילוח הזקן בימי העומר. הטעם שמתאבלים על תלמידי רבי עקיבא עד היום. תספורת וגילוח בערב שבת ראש חודש. ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. מצוות דרבנן צריכות כוונה. מדיני ברכת הגומל. המנהג שסופרים אחר הש"ץ. שומע ומשמיע מדין מצוות צריכות כוונה. מי שנשאל כמה היום לעומר. שכח רצה והחליצנו בסעודה שלישית

מנהגי אבלות

א. **בגמרא מסכת יבמות (סב.)** מובא, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולם מתו בפרק אחד - מפסח ועד עצרת, ויש גירסא: עד 'פרוס' עצרת מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמש - מבחינה רוחנית - עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם: רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בן שמעון, והם העמידו תורה אותה שעה. תחשבו, 24,000 תלמידים נפטרו, כל אחד מהם גדול בתורה, וכל יום היו קרוב לאלף לוויות! לכן נוהגים מנהגי אבלות בימים אלו, לא נושאים נשים, גם מי שעוד לא קיים מצות פריה ורביה. ורק במקרים מסוימים רושם הנישואין צריך להתיעץ ולאשר. וכן לא שומעים תזמורת או הקלטה של כלי שיר, ורק אם יש שמחה של מצוה, כגון סיום מסכת, או בר מצוה בזמנו - לא מוקדם ולא מאוחר, והחתן יאמר דרשה², וכן ברית מילה אפילו שלא בזמנו - כגון שנדחתה מפני צהבת, וכן פדיון הבן, בכל אלה מותר לשמוע כלי שיר.

שירה ווקאלית

ב. מה שהיום יש שמשמיעים "שירה ווקאלית", שעושים בפה ובלשון כל מיני קולות, של תופים ומצלתיים וכדומה, זה מותר בימי העומר, שאין לך בו אלא חידוש, רבותינו אסרו לשמוע כלי שיר - אפילו דרך טייפ או מחשב - אבל שירה ווקאלית לא אסרו. וכן שירה בפה בעת שלומד, או בשבתות, אין בזה שום איסור.

שישי ומוצאי שבת

ג. אין לשמוע כלי שיר גם בערב שבת אחר חצות, שהרי אדם היושב באבלות אינו קם בחצות היום, אלא יושב על הרצפה עד סמוך לשבת ממש, ומה פתאום נתיר לו לשמוע כלי שיר. ומה שהביאו ראייה ממרן זצ"ל שהתיר בזמנו לרדיו קול האמת להשמיע כלי שיר, הסיבה היתה שיש הרבה ספרדים מסורתיים, אבל לא כל כך

¹ **מודברי הרב זמיר כהן שליט"א:** ראשית פותחים בכבוד אכסניה, אנחנו לפני שיעורו של מרן הראשון לציון שליט"א, אשר עם ישראל חייב לו הכרת הטוב על סדרת הספרים הנפלאה "ילקוט יוסף", שהגיעה לא רק לכל הארץ, אלא לכל העולם. בכל מקום בעולם רואים את הספרים האלה. ובכל השפות. כשלמדנו בפורת יוסף, לא תמיד ידענו מה דעת חכמי הספרדים, ולא תמיד ידענו מה דעת השלחן ערוך ומה דעת מרן הרב עובדיה יוסף, ובה"ה מרן הראשון לציון שליט"א סידר את הכל, ובכלל את כל דברי הפוסקים, ובמשך השנים יצאה לאור הסדרה האדירה של "ילקוט יוסף", למעלה מ-40 כרכים, שמתאימה לכל אדם ואדם, בעל בית יכול ללמוד את ההלכות, וחכמים יכולים לראות למטה את היסודות והמקורות. ועתה בה"ה עם ישראל זכה לספר "ילקוט טהרה", שיש שם חידושים ופנינים בהלכות טהרה, ממש אור גדול. זהו ספר חובה בכל בית, וכל מורה הוראות צריך שיהיה לו את הספר הזה. בליל שבת אחר תפלת ערבית הגיע זוג עם שאלה כבדה מאוד, ובספר הזה מצאנו פתרון הלכתי.

² **ולא** רק הגדלות בתורה בעיקר בעיון, אלא גם המנהיגות, כמה צריך ללמוד ממנו שלא חת מפני איש. בממשלה הקודמת כאשר כולם נבהלו מכל הגזרות של משרדי הממשלה, היו שאמרו שאולי צריך להתקפל, מרן היה היחיד שעמד ואמר שבשום אופן לא נפגשים עם הממשלה, אין משא ומתן, כי על הלכות אי אפשר להתפשר, הלכה זו הלכה! הוא הראשון לאומץ, הוא זה שנתן את האומץ גם לאחרים לדעת שאין להיכנע. וכדרכו של אביו מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א, שהיה איתן וחזק בעמידה על עקרונות היהדות. איפה שאפשר להקל מקילים, כוחא דהיתרא עדיף, אבל במקום שאי אפשר להקל, אסור לעוות את

מדקדקים בהלכה, ורוצים לשמוע שירים, ואם לא נשמיע להם שירים ישמעו ברדיו חילוני, ושם יש ניבול פה ומילות תועבה, וכדי להציל אותם מהמכשול הזה התיר להם להשמיע שירים בערב שבת אחר חצות. אבל כל ההיתר רק בכדי שלא יבואו לאיסור יותר חמור, וכיון שזה רק מנהג התחשב בהם, כי אילו היה איסור גמור, לא מתירים אפילו איסור דרבנן כדי שלא יעברו על איסור חמור יותר, וכידוע שכך כתב בספר העקידה (פרשת וירא שער ט), וכאן היקל מפני שזה מנהג, אבל באופן כללי אין להקל לשמוע כלי שיר ביום ששי אחר חצות. וכן אין לשמוע שירים במוצאי שבת, ולא אומרים שהארת השבת נמשכת, שהרי אבל תוך שבעה מיד כשיוצאת שבת הוא יושב על הרצפה ומקבל יחומים.

ל"ג לעומר

ד. בל"ג לעומר עושים הילולא לרשב"י ושומעים שירים, ומי שבא אחר כך לביתו ורוצה לכתוב ולחדש, ותוך כדי לשמוע כלי שיר, לכאורה כל ההיתר הוא בהילולא עצמה, ששם מדליקים נרות לכבוד רשב"י, שזהו יום פטירתו, וגם נגלה הזהור הקדוש ביום זה, אבל למעשה יש להקל לשמוע שירים בל"ג לעומר בלילה ולמחרתו, והואיל ואישתרי אישתרי. אבל לגבי תספורת הספרדים מחכים עד ל"ד לעומר בבוקר, כי מרן (ס"ה תצטעק ב) סובר שתלמידי רבי עקיבא מתו עד "פרוס עצרת", דהיינו עד ל"ד לעומר, ונוהגים אבלות עד הבוקר, שמקצת היום ככולו. ומכל מקום לגבי שמיעת כלי שיר יש להקל כבר מל"ג לעומר וכנ"ל.

תספורת וגילוח

ה. בימים אלה נוהגים מנהגי אבלות, לא מסתפרים ולא מתגלחים, למרות שמעיקר התקנה דיברו על תספורת הראש, ולא על הזקן, כי בזמנים מה היה מגלח זקן, ולא היתה מכוונת גילוח, כולם השאירו זקן, ולכן לא דיברו על זה. מכל מקום האיסור הוא גם על גילוח הזקן. ואף שמדברי הרדב"ם (ח"ב סי' תרפ"א) - שהיה בדורו של מרן - משמע שיש להקל יותר בגילוח הזקן, אולם הלכה כדברי כל האחרונים

התורה. וזכה דורנו שמרן הראשון שליט"א מנהיג אותנו. ה' יתברך יתן לו כוח ובריאות, יאריך ימים על ממלכתו, עד ביאת גואל צדק. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון הרב זמיר כהן שליט"א, ראש ישיבה ומחבר ספרים חשובים. הרבה מכירים אותו מפעילותו ביזמי הרבים, שהוא ממשיך את תנועת התשובה בדורנו, והולך מעיר לעיר ומחזיר בתשובה. אבל צריכים לזכור נקודה חשובה, שהוא זמיר כהן שליט"א חשבים שו"ת "נזר כהן" שלשה כרכים, בן פורת יוסף, איך מקשה ומתריץ, וגם כשהולך כדרכה של תורה, כותב בעונה ובהתבטלות כלפי גדולי הדור. הוא תלמיד חכם, ויש לו ישיבה חשובה ותלמידים. נברך אותו שימשיך לעשות חיל, ירחיב גבולו בתלמידים, יזכה את הרבים ויחזיר בתשובה, ויעשה עוד כהנה וכהנה.

² **ידרוש** בדין קטן שהגדיל בימי העומר, אם צריך להפסיק לברך על הספירה, יש בזה מחלוקת מערכה לקראת מערכה, ולחלכה יפסיק לברך, כי אומרים סב"ל - ספק ברכות להקל. ואין לומר בזה ספק ספיקא. כי ספק ספיקא בברכות מועיל רק בדאורייתא ולא בדרבנן, ובקטנותו לכולי עלמא היה חייב מדרבנן (עי' בילקו"ה סי' ע"ג שיה, ודיני חינוך קטן עמ' רלו). או שידרוש להם בדין היסח דעת בתפלין, שאם אסור להסיח דעת מהתפלין איך מכוין בתפלה כשאומר "האל הגדול הגיבור והנורא"...? אלא מסבירים הרי"ב"א (סוכה כג.) והר"ה שהיסח דעת זה דברים בטלים וליצנות, כגון שמדבר פוליטיקה, אבל כוונה בתפלה לא נקראת היסח דעת. חתן בר מצוה צריך לומר דברי תורה ולא רק ברכה לסבא ולסבתא... אבל בת מצוה ידחו לאחר ל"ג לעומר.

לתגובות וכן לקבלת הגיליון במייל: d95872@gmail.com

ברכת מול טוב וזמה נשגור ליהודיו ר' מאיר עמר הי"ו לרגל חולדת בנו "ציוץ". יזכו לזרעו לתורה. לזופה ולמעשים טובים

שלא הסכימו להקל, כי מה לי שערות הראש ומה לי שערות הזקן, כשהוא מסופר או מגולח הוא לא נראה באבלות, וכמו אבל על קרוביו שאינו מסתפר ואינו מתגלח כל שלשים יום, אותו הדבר בימי העומר.

הראת שעה

1. לפני חמשים וששים שנה כשמרן זצ"ל היה רב ראשי לתל אביב, היו שם אנשים אוהבי תורה, אבל לא מבוגרים מה אסור ומה מותר, הגבאי שם שהיה אוהב תורה ומכבד את הרב, אשתו היתה הולכת בלי ידיים - בלי שרוולים, וביקש היתר להתגלח בימי העומר, כי היה עורך דין ללקוחות חשובים בעלי חברות גדולות, ואמר: אני לא יכול שלא להתגלח. והרב התיר לו בשקט כהוראת שעה, ואמר לו: אל תפרסם - גם אני לא מפרסם... - בשעת הדחק תסמוך על המקילים. אבל זה רק במקרים מיוחדים, וצריך לעשות שאלת חכם, לא לתת תורת כל אחד בידו. באגרות משה (ח"ד א"ח סי' קב) כתב שמי שעוסק באיזה מסחר או מלאכה שאם לא יגלה את זקנו בימי הספירה יהיה לו הפסד ממוון, מותר לו לגלח, כי לא נהגו במקום הפסד. וכל שכן מי שמאיימים עליו לפטרו מהעבודה אם לא יגלה זקנו, שיכול לסמוך על המקילים, כי הפרנסה היא כמו פיקוח נפש אצל האדם. ובכל מקרה יעשו שאלת חכם.

מצטער הרבה

2. בילקוט יוסף מועדים (עמ' תלא) שיצא לאור בשנת תשמ"ח, כתבנו שמי שמצטער הרבה כשאינו מגלח זקנו יכול לסמוך על הרדב"ז (ח"ב סי' תרפ"ה) להתגלח בראש חודש אייר. והגאון רבי שבתאי אטון ראש ישיבת ראשית חכמה וחבר מועצת חכמי התורה - היה שקדן גדול והיה ש"ס מהלך - כעס ואמר למה הזכרת את דברי הרדב"ז, היה לך להעלים דבריו, כי ב"ה היום כולם לא מתגלחים בימי העומר ואתה נתן פתח לאנשים להתגלח. אבל הדרך שלנו להזכיר את כל הדעות, ולכתוב שלא לסמוך על המקיל, רק על ידי שאלת חכם במקרים מיוחדים. בזמנו שאלתי על כך את מרן זצ"ל, והשיב לי: אתה צודק, "בתוך עמי אנכי יושבת", אבל אין הכי נמי החרדים לדבר ה' בני הישיבות כולם לא מסתפרים וגם לא מתגלחים, אבל צריך לדעת את הדעה המקילה, כדי שאם מישהו ישאל, ידעו שיש מקום להתחשב במקרים מיוחדים.

עד מתי מתאבלים

3. לפעמים אדם לא מסתפר ולא שומע שירים, ושוכח את העיקר, שכל אלו מנהגי אבלות על תלמידי רבי עקיבא. הלא פסק מרן בשלחן ערוך (יו"ד סי' שצד סעיף א): אין מתקשין על המת יותר מדאי, וכל המתקשה עליו יותר מדאי, על מנת אחר הוא בוכה. אלא שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים להספדת ולגיון. ע"כ. והגמרא מועד קטן (פ"ה) מספרת על אשה אחת שגרה בשכונתו של רב הונא, היו לה שבעה בנים, ומת אחד מהם, והיתה בוכה עליו יותר מדאי וממאנת להתנחם. עברו שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים, ועדיין היא בוכה ומתמרמרת. הזהיר אותה רב הונא: "לא תעבדי הכי" - אל תעשי כן! אבל היא לא השגיחה בו והמשיכה לבכות על בנה. שלח לה שוב: אם תשמעי לי ותפסיקי לבכות מוטב, ואם לא, תמיני תכריכים למת נוסף. וכיון שהמשיכה לבכות ולא קיבלה את הדין אלא הטיחה דברים כלפי מעלה, המשיכו למות בן אחר בן עד שמתו כל שבעת בניה. עוד פסק מרן בשלחן ערוך (שם, סעיף ב): במה דברים אמורים בשאר העם, אבל לתלמידי חכמים הכל לפי חכמתם, ואין בוכים עליהם יותר משלשים יום, ואין מספידים עליהם יותר משנים עשר חודש. ע"כ. ואילו בימי העומר יש דבר מוזר, שעברו כבר כאלפיים שנה, ועדיין כל עם ישראל מתאבלים, לא נושאים נשים, לא מסתפרים ומתגלחים, לא שומעים תזמורת, ומדוע לא חוששים לדברי הגמרא שאין להתאבל יותר מדאי?!

אבלות על התורה

4. יש כאן יסוד חשוב, חלוקה האבלות על תלמידי רבי עקיבא משאר אבלות³, האבלות בימי העומר איננה על הגופות, אלא על כך שאחר פטירת תלמידי רבי עקיבא העולם נהיה שמם מתורה, שהרי כל תלמיד יש לו הזכות לחדש דברים שקיבלה נשמתו בהר סיני, ותתארו לעצמכם שכל התורה שיש לנו עכשיו יצאה מחמשה תלמידים, ר' מאיר ר' יהודה ר' יוסי ר' שמעון ור' אלעזר בן שמעון, ואילו כל ה-24 תלמידים היו נשארים בחיים, אי אפשר לתאר איזו תורה ארוכה היתה לנו! ואיבדנו את כל זה מפני שלא נהגו כבוד זה בזה. וכיון שזו לא סתם אבלות, אלא אבלות על התורה שאיבדנו, לכן מתאבלים עד היום.

שלא נהגו מנהגי כבוד

5. הגמרא ביבמות (ב"ב) אומרת שתלמידי רבי עקיבא מתו מיתת אסכרא - חנק, שהיא מיתה קשה מאוד, מדוע? כי לא נהגו כבוד זה בזה. אם נדקדק נראה, שלא כתוב שביזו אחד את השני, או שדיברו אחד על השני, אלא ש"לא נהגו כבוד" זה בזה, כשהחברותא הגיע לא עשו לו הידור וקמו, למרות שהוא תלמיד חכם ולמדו ממנו הרבה, וכמו שאמר רבי: הרבה תורה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם (מכות ז'). בכל זאת לא נהגו כבוד זה בזה, כי בתוך הלב היה להם איזה זלזול, כל אחד חשב: אני גדול ממך. ומשום כך מידת הדין היתה מתוחה

³ מרן זצ"ל כאשר ישב שבעה על הרבנית או על אחי הרב יעקב ע"ה, בשלשה ימים הראשונים היה בוכה הרבה, אם היינו רוצים להרגיע אותו לא היה משיגה בנו, והיה אומר שהבכי מועיל לנשמת הנפטר, כי דנים אותו למעלה ומדקדקים אתו, "משפטיך תהום

עליהם, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. יש עוד עניינים על פי הקבלה, אבל זה הפשט. לכן בואו ננהג כבוד אחד בשני, וגם אם חולק בהלכה, מותר לחלוק דרכה של תורה, אלא אם כן מתעקש וחולק בלי שכל, שמונת לנוזן בו אחר שאינו מקבל את האמת, ולומר לו שהוא טועה ומטעה ומכשיל את הרבים, וכמו שכתב החות יאיר בתשובה (סי' קנ"ג) והעתיקה הגאון החפץ חיים (בסוף הספר) שאם החולק ממשיך להטעות את הרבים, גוערים בו. ובכל אופן פטירת תלמידי רבי עקיבא זה מוסר השכל שבבילנו לכבד אחד את השני.

ראש חודש שחל בשבת

יא. שאלו אותי מ"קו ההלכה" של הרב ירון אשכנזי, השנה חל ראש חודש ביום ששי ובשבת, ואף שבכל שנה כולם יודעים שלא מסתפרים בראש חודש אייר, אבל השנה שחל בשבת, כתב המשנה ברורה (סי' תצ"ג ס"ה) שמכיון שיש כאן תוספת שמיחה של שבת וראש חודש, יש להתיר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת. ומי שלמד משנה ברורה לבד יחשוב שכך הדין גם לספרדים, אבל תדעו שדין זה תלוי במחלוקת מרן הב"י והרמ"א. נכון שלא כל דבר זה ספרדים ואשכנזים, תראו את מרן זצ"ל למד את כל התורה כולה, רבי עקיבא איגר, נודע ביהודה, טורי אבן, שאגת אריה, רב פעלים, חקרי לב, ועוד, התורה איננה מיגזרית, היא לכולנו, אבל יש דברים שנחלקו בהם מרן הבית יוסף והרמ"א, וצריך לדעת שלא תמיד האחרונים כולם נחתו לפרש את דברי מרן הבית יוסף, כמו המקרה שלנו, וארחיב יותר.

זיל בתר טעמא

יב. הבית יוסף (סימן תצ"ג) מביא מה שכתב האבודרהם (עמ' רמ"ה) בשם אבן הירחי (המנהיג הארוסין סי' ק"ו) משמו של הרז"ה, וכן כתב הר"ן בן שויעב (שם) וז"ל: שמעתי שיש במדרש שמתו מפסח עד פרוס העצרת, והוא ט"ו יום קודם העצרת, כאמרם (שקלים פ"ג ה"ד) עד פרוס הפסח, פרוס החג, שהם חמשה עשר יום בניסן. וכשתסיר חמשה עשר יום מארבעים ותשעה יום, נשארו שלשים וארבעה. והנה הם שלשים ושלושה שלמים ומגלחים ביום ל"ד בבוקר, כי מקצת היום ככולו. עכ"ל. וכתב עוד הבית יוסף, שיש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר, לפי שהוא כמו יום טוב, ואין לנהוג בו אבלות. ונראה לי שכיון שלא נהגו רוב העולם כן, טעות הוא בידם, ואפשר שיצא להם כן ממה שכתב הר"ן בן שויעב (שם) בשם התוס', והא דאי שיבוש הוא, דלא אמרו דשני ימים של ראש חודש אין אבלות נוהג בהם אלא לנוהגים איסור תספורת עד עצרת, דבלא שני ימים דראש חודש משכחת שלשים ושלושה יום, אבל לדין דלא נהגין איסור אלא עד ל"ג בעומר, כל שלשים ושלושה יום אסור להסתפר, ואפילו בראש חודש. עכ"ל הב"י. וגם בשלחן ערוך (שם סעיף א) כתב: שיש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר, וטעות הוא בידם. ולא חילק בין אם חל ראש חודש בשבת או לא, וזיל בתר טעמא שצריך ל"ג ימים שלמים.

תספורת בראש חודש אייר

יג. באמת מי שלא לומד בית יוסף ופותח רק משנה ברורה וכף החיים, חושב שיש להתיר. אך האמת היא שלנו הספרדים שקיבלנו הוראות הבית יוסף, אין להתגלח בראש חודש. יש אמנם כמה מרבתינו הספרדים שהתירו להסתפר בראש חודש, מהם הרדב"ז (ח"ב סי' תרפ"ה) שכתב לחלוק על מרן, והתיר להסתפר בראש חודש. והביאו מהר"ם די לונגאנו - היה צעיר כשמרן הבית יוסף נפטר - בספר שתי ידות (א). גם מהר"ק"ש - רבי יעקב קאשטור שהיה רב במצרים בדורו של מרן - כתב בספרו ערך לחם (סי' תצ"ג ס"ג) שבמקום שנהגו להקל אין מוחים בידם, והביאו הפרי חדש (שם) והוסיף: ויפה כתב. גם מרן החב"ש כתב בש"י כנה"ג (סי' תצ"ג בהב"י, ובתשו' סי' קס"ד) שמנהגם היה להסתפר בראש חודש אייר. וכן כתב רבי יוסף מולכו בספרו שלחן גבוה (סי' תצ"ג סק"ב), שבסלונקי רבים נהגו להסתפר בראש חודש אייר. וגם החיד"א (שו"ת יוסף אומץ סי' מאות ב) הביא שרבים נהגו להקל ולהסתפר בראש חודש. וכל זה בראש חודש אייר שחל בחול, ולא דוקא בערב שבת. אבל תדעו רבותי שכל הפוסקים הללו חולקים על מרן הבית יוסף, או שציינו למקומות בחו"ל שנהגו להקל, אבל אנחנו קיבלנו הוראות מרן שהחמיר בזה, וכיום המנהג פשוט שלא מסתפרים גם בראש חודש אייר ערב שבת. ורק האשכנזים מקילים בזה.

ל"ג לעומר בערב שבת

יד. תראו, מרן השלחן ערוך כתב בסעיף הקודם (סעיף ב): ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר, אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת, שאז מסתפרים בו מפני כבוד השבת. ע"כ. רואים שמרן חילק בין אם חל ל"ג לעומר ביום רגיל לבין אם חל בערב שבת. ובסעיף הבא כתב שאותם שנהגו להסתפר בראש חודש זהו מנהג טעות, ומדוע בסעיף זה לא חילק בין אם ראש חודש חל ביום רגיל לבין אם חל בשבת? זו ראייה ברורה שבראש חודש אין להקל אפילו חל בשבת [א.ה. ובסעיף ב' יש להקל אף שאין ל"ג שלמים, דלא גרע משאר מנהגי אבלות חדשה, שכשיוצאים ממנה בשבת, התירו כבר מבעוד יום. וכמ"ש בחזו"ע אבלות ח"ב (עמ' רצ"ו והלאה) עפ"ד התוס' (מ"ק ט:)] בשם רבינו יו"ט, דמ"מ יש להקל כדבריו בדבר שהוא מנהג ולא דין גמור. ע"ש].

קו החלכה הספרדי

טו. לכן כל מי שיתקשר לקו ההלכה וישאל בדיון זה, ישיבו לו בצורה חותכת "אין להסתפר השנה ביום ששי ערב שבת ראש חודש". בילקוט יוסף (סד"ע עמ' תס"ג)

רבה", וזה ממרק. ומקיים את ההלכה שלשה ימים לבכי. ואחר כך הפסיק לבכות, ורק מידי פעם שעלה הכאב בכה.

כתבנו שמנהגנו להחמיר, והמיקל יש לו על מה שיסמוך. מה הפירוש? כמו אדם שנשבע על סטנדר ואם נוציא לו את הסטנדר הוא יפול, כלומר שזהו רק בשעת הדחק. ומי שירצה להקל ויגיד לכם את המשנה ברורה והפוסקים שהזכרתי, תגיעו לו שהעיקר כמו הטעם שכתב בבית יוסף, שצריך ל"ג ימים שלמים. וכבר הזהיר המהרש"א (סוטה כב) על אותם שמורים הלכות מתוך ספרי קיצורים, בלי לראות את הבית יוסף, שהם בכלל מחריבי עולם. עד כדי כך, מבלבלים את העולם ומחריבים אותו! האשכנזים נוהגים כמו המשנה ברורה, אבל אנחנו קיבלנו הוראות מרן⁴, ולכן יש להורות לרבים שלא להסתפר השנה גם בערב שבת ראש חודש.

ספירת העומר בזמן הזה

טז. בסוף השיעור הקודם דיברנו בקיצור על ספירת העומר, ונבאר כמה דינים⁵. אמרנו שלדעת מרן השלחן ערוך ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, והזכרנו מה שכתב בבית יוסף (סימן תפט): "רוב המפרשים מסכימים" שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. ואמנם הישכיל עבד⁶ (בש"ת דבר שלום האו"ח סי' ח) והאור לציון⁷ (ח"פ ס"א אות ב, ובחברת מוריה ניסן תשנ"ט) כתבו שלדעת מרן ספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא, אבל אחר המחילה מכבוד תורתם דחינו את הדברים, שאין שום צד כזה, וברור במאה אחוז ובמאתים אחוז... שלדעת מרן ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן. והארנו בזה בילקוט יוסף החדש על ספירת העומר (עמ"ס) בראיות ברורות.

מצוות צריכות כוונה

יז. קיימת לנו מצוות צריכות כוונה, וגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ולכן מי שרוצה לצאת ידי חובה מהשליח ציבור, יאמר לו: תכוין עלי ואכוין עליך. ומפורש בבית יוסף דיני ברכת הגומל (סימן רט), שדין שומע כעונה הוא מדין מצוות צריכות כוונה. ומנהגנו שהשליח ציבור מברך וסופר ואנחנו מברכים וסופרים אחריו, וזה מנהג מצוין, והתיימנים נוהגים שהשליח ציבור מכריז אתמול היה כך וכך, ואחר כך סופרים כולם ביחד, וגם זה מנהג מצוין, כי בשעה שמברכים יודעים כמה היום לעומר. אבל יש קהילות שהשליח ציבור מברך וכולם סופרים יחד אתו, וצריך לדעת שזה לא מנהג טוב, כי לא כולם יודעים כמה היום לעומר ועלולים לטעות, ועוד שלכתחילה גם בשעת הברכה צריכים לדעת כמה היום לעומר, וכמבואר מדין פתח בארבעה וסי"ם בחמשה (ש"ע סי' תפט ס"ז).

הערת הגאון רבי זלמן

יח. בא הגאון רבי זלמן (בשלחן ערוך שלו סי' תפט סעיף יב) והעיר על מנהגנו, שהרי אם השליח ציבור מברך וסופר ראשון, אולי יש לחוש שכל הציבור כבר יצאו ממנו ידי חובה מדין שומע כעונה, ומה תגיד, שלא כיוונת לצאת? אבל יש לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ואמנם יש בזה מחלוקת גדולה, מי שירצה יראה באריכות בילקוט יוסף (סימן ס), אבל לכתחילה חוששים למי שאומר מצוות אין צריכות כוונה. כך העיר הגאון רבי זלמן.

ראיה מברכות הנהנין

יט. קודם כל דין מצוות צריכות כוונה הוא גם במצוות דרבנן, וגם ספירת העומר היא כיום מדרבנן, ומה שכתב האור לציון (ח"ב פרק מה אות ד) שמצוות דרבנן אינן צריכות כוונה, והסתמך על הרדב"ז (ח"ד סי' ס"א א"ף צד) והמגן אברהם (סימן ס"ק א'), הנה אין זו דעת מרן השלחן ערוך, שהרי כתב בהלכות ברכת הפירות (סי' ר"ג סעיף ג): אין יוצא ידי חובתו בשמייעת הברכה, אפילו יענה אמן, אלא אם כן ששמעו מתחלתה

⁴ אנחנו לא קיבלנו הוראות הפרי חדש, למרות שהיה גברא רבה, אבל הוא חלק על ראשונים ועל מרן הבית יוסף. עד זמנו לפני כ-330 שנה, העולם היה מסודר, כולם היו עושים כדעת מרן השלחן ערוך, ובה הפרי חדש והתחיל לחלוק על מרן הבית יוסף, והרבה בזה. ועל כל פנים הולך לים ונשאו לו פנים, למרות שהיה חכם גדול ורבה של ירושלים, עשו חרם על ספריו, ורק חמישים שנה אחר שהטילו את החרם, שאלו את רבי אברהם הלוי בעל שו"ת גנת ורדים (הו"ד כ"ל ג' א') האם החרם עדיין קיים, ורצים ללמוד בספר פרי חדש, זה ספר נפלא. והשיב להם, וביובל יצא, כיון שעברו חמישים שנה החרם בטל, אנשים כבר יודעים להיהיר שלא לחלוק על מרן הבית יוסף. אבל צריכים לדעת שהפרי חדש היה גאון עולם, אחד הדיינים והחשובים שלנו, שלא ישמעו ח"ו כאילו יש איזה זלזול, אבל רואים שעם כל גדלותו לא נשאו לו פנים, משום שקיבלנו הוראות מרן השלחן ערוך.

⁵ יש אברך חצוף מטבירה שאמר שאנחנו מסבירים את הדברים הקשים, עד שנראה לו שהשיעור פשוט ואין למדנות בשיעור. אפשר לדבר מהר ו"לעשות רוח", כדי שיגיד: איזה שיעור... ויפתעלו, אבל אנחנו משתדלים להרחיב ולהפשיט את הדברים.

⁶ כמה פעמים הזהרתי את הציבור לא לענות בקול רם "ברוך הוא וברוך שמו" בברכת הגומל, כי הרבה אנשים נסעו להדרה וחזרו בו ביום, או נסעו לנתניה וחזרו בו ביום, ובודאי יש שיעור פרסה ויותר, ורוצים לצאת ידי חובה מהמברך, אבל כשמישהו צועק "ברוך הוא וברוך שמו", הוא מבלבל אותם וגם הם עונים "ברוך הוא וברוך שמו", והרי לדברי האגרות משה (תאו"ח סימן צח) אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובה, וכן נטה לומר הגאון רבי זלמן (ש"ע הרב סימן קכד סעיף ב). והח"י אדם (הובא במ"ב סי' קכד ס"ק כא) נסתפק בזה. אם כן למה יצעק בקול רם. יש אצלי בבית הנכנס אחד שמקפיד לענות בקול רם "ברוך הוא וברוך שמו", בחזרת הש"ץ ובשאר הברכות, אשריו ואשרי חלקו, ופעם אמרתי לו שלא יענה על ברכת הגומל בקול רם, כי אנחנו רוצים לצאת ידי חובה. השבוע קראתי לו ואמרתי: יש עוד ברכה שתוכל לענות עליה ב"ה וב"ש בקול רם, והיא הברכה על ספירת העומר, כי צריכים לכון שלא לצאת ידי חובה... והוא שמח על זה.

מי שהיה בבית הסוהר, נחלקו הפוסקים אם על בית סוהר של יהודים מברכים הגומל, כי הוא כמו בית מלון... בית סוהר ברוסיה זה סכנת נפשות, שיכול להיהרג על ידי האסירים או הלטונות, ועל זה ודאי שמברך הגומל, לא אם היה בבתי סוהר שלנו, הפתרון שייסע

ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו, והמברך נתכוין גם כן להוציא ידי חובתו. וברכות הן מדרבנן, וכדברי הגמרא וברכות (לה): אלא סברא הוא, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. ואמנם הפני יהושע (שו"ת) כתב על פי דברי הגמרא בכמה מקומות "למה לי קרא - סברא הוא", דלכאורה משמע שסברא היא דאורייתא, אבל הבית אפרים (אה"ע סי' נח) ביאר שיש סברא ויש סברא, וכאן הסברא מדרבנן, ולכן המסופק אם בירך שהכל אינו חוזר לברך, שספק דרבנן לקולא, וגם אם ירצה אסור לו לחזור ולברך, שספק ברכות להקל (ש"ע סי' רט ס"א). ורואים שגם בברכות שהן דרבנן צריך כוונה שומע ומשמיע, וממילא גם מצוות דרבנן צריכות כוונה.

ראיה משאר ברכות

כ. וכן בבית יוסף בדין ברכת הגומל⁶ (סי' רט) כתב מפורש על דברי הטור שמה שצריך כוונה שומע ומשמיע בברכת הגומל, אתיא כמאן דאמר מצוות צריכות כוונה. ובשלחן ערוך (שם ס"ה) פסק להלכה: אם בירך אחד הגומל לעצמו, ונתכוין להוציא את חבריו⁷, ושמע חבריו וכוונו לצאת, יצא. ע"כ. וכן משמע מדברי מרן בדין תקיעות דמעומד (סי' תקפ"ט סעיף ח), ובדין מקרא מגילה (סי' תרצ"ט סעיף ד), שצריך כוונה שומע ומשמיע, וממילא שצריך דין מצוות צריכות כוונה במצוות דרבנן. הרדב"ז⁸ שהיה בדורו של מרן יכל לחלוק עליו, אבל אנחנו קיבלנו הוראות מרן ולא הוראות הרדב"ז⁹ והמגן אברהם. אינני יודע מה יענה חכם בן ציון זצ"ל על הראיות שהבאנו. ועל כרחנו שלא הוא כתב את הספר אור לציון.

מי שנשאל כמה היום לעומר

כא. והנה מרן השלחן ערוך בהלכות ספירת העומר (סימן תפט סעיף ד) כתב בזו הלשון: מי ששאל אותו חבריו בין השמשות - ספק יום ספק לילה - כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך - או יסמן לו ביד - שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה. ומקורו הוא רבינו דוד אבודרהם (הל' ס"ה ע"ג ע"ג רמב) שכתב כן על פי דברי הרמב"ם (פ"ז מתמידין ומוספין הכ"ה): ומה ולא בירך יצא ואינו חוזר ומברך, כי אין הברכות מעכבות את המצוות. ואם כן יש לשאול, שלכאורה משמע שבמצוות דרבנן כמו ספירת העומר, מצוות אין צריכות כוונה? מכאן הוכיח הפרי חדש (שו"ת) שלדעת מרן מצוות דרבנן אין צריכות כוונה. אך מה יענה על כל הראיות הנ"ל מהשלחן ערוך עצמו שאף במצוות דרבנן יוצאים ידי חובה מדין שומע כעונה וממילא שייך בהם דין מצוות צריכות כוונה? אלא לעולם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ורק לענין ברכה מרן חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, וכמו שביארו המגן אברהם (סימן ת"ה) והגאון מוילנא (שו"ת) ועוד.

שכח רצה בפעודה שלישית

כב. יש ראיה שמרן חשש בברכות לדעה החולקת, מדין סעודה שלישית, שבשלחן ערוך (סימן רצ"א סעיף ה) הביא מחלוקת כיצד עושים סעודה שלישית, וכתב בסתם שצריכים לאכול פת, ויש אומרים שיוצאים ידי חובה בכזית עוגה, ויש אומרים אפילו בבשר ודגים, ויש אומרים אפילו בכזית פירות. ולמעשה מרן סיים שצריך לאכול פת, ויאכל כזית - 27 גרם - ויצא בזה ידי חובה. וגם בחורף שהיום קצר ויותר קשה לאכול סעודה שלישית, יתאמן ויאכל כזית לחם. ורק מי שלא יכול לאכול בשום פנים ואופן, והאכילה אצלו כמו אכילה גסה, יסמוך על המקילים. לעומת זאת בהלכות ברכת המזון (סימן קפ"ח סעיף י) פסק שמי שלא אמר רצה והחליצנו בסעודה ראשונה ושניה חוזר, כי חובה לאכול בהן פת⁸, ושם (סימן

מעיר לעיר שעה ורבע הלך חוזר, ויברך על הנסיעה ויפטור את השחייה בבית הסוהר. וכן מי שהלך לים, כמובן שהלך לים נפרד, וגם הדרך תהיה נפרדת, יש חופים שהדרך מלאה בפריצות הורא להימנע מללכת לים, אלא אחד יברך לפני שהולך. ועל כל פנים הולך לים ושוחה בפנים וזרז בכלל יורדי הים שמברך הגומל, ומרן בחזון עובדיה (ברכות ע"ג ש"ס) כתב שאפילו שחיה במקום שיש מציל יברך, שהרי כמה פעמים אירעו שם אסונות ונטבעו בים. מרן מעולם לא הלך לים, והיה צוחק עלינו: מה יש ללכת לים, וכי אין לך אמבטיה בבית?... וצריך לומר שהתכוין למקום שיכול לבוא לידי סכנה. אבל אם רק כשכשך רגליו במים או נכנס ממש מטעם, לא צריך לברך, ואף שהיו מקרים כמו צונאמי שאנשים נסחפנו, אבל לרוב העולם לא קורה כך, לכן דוקא אם נכנס לים ושחיה יברך. ואם אחד היה חולה ונתרפא, ואחד נסע מעיר לעיר, ואחד היה בים, ואחד היה בבית הסוהר, כולם צריכים לברך הגומל, ואחד יכול לברך ולפטור את כולם, למרות שלכל אחד יש חיוב אחר, הפוסקים מתווכחים בזה אין זו המסקנא.

⁷ אצלנו נוהגים מנהג טוב שהמברך אומר: אני מכוין להוציא את כולם ידי חובה. אגב, מי ששומע ומכוין לצאת לא צריך לעמוד, ובפרט אם הוא זקן או חולה, אלא יושב ושומע ומכוין לצאת, ויוצא ידי חובה, כי כל דיני המברך עוברים לשומע, ונחשב לו כאילו עמד ויברך בעצמו.

⁸ אגב, בליל הסדר שותים ארבע כוסות, ומברכים על הכוס הראשונה והשלישית, כי יש ביניהן ברכת המזון שהיא הפסק, ואחר הכוס הרביעית מברכים ברכה אחרונה מעין שלש. יש נוהגים אחר כך לקרוא שיר השירים, אבל מרן לא נהג בזה, ומיד היה מדבר איתנו בלימוד הלכות פסח. וכידוע שבלייל הסדר מי שלא אמר "יעלה ויבוא" בברכת המזון, חוזר, והוא הדין בליל סוכות לאנשים ולא לנשים, והשאלה מה הדין במי שבירך אחר הכוס הרביעית ברכת מעין שלש, ושכח להזכיר "ושמחתי ביום חג המצות הזה", האם חוזר או לא? ולכאורה כיון שצריך לשתות ארבע כוסות מן הדין, צריך לחזור. אבל אף אחד לא כתב את זה, לא בחזון עובדיה ולא בילקוט יוסף... אלא שכדי לצאת ידי חובת מצות ארבע כוסות אין צריך לשתות רביעית, ומספיק לשתות רוב רביעית, ולכן כששתה רביעית ומברך, לא היה מחובתו לשתות רביעית.

ח) פסק שבסעודה שלישית אינו חוזר, ורק אם נזכר עד שאמר תיבת "לעד" או "האל" אומר ברכת "אשר נתן" (ראה חז"ע שבת ב' עמ' שמג). והקשו הב"ח (סימן קפח) והמגן אברהם (שם ס"ק טו) ועוד, לכאורה יש סתירה בדברי מרן, כי אם חובה לאכול פת בסעודה שלישית, מדוע כששכח רצה והחליצנו אינו חוזר? וצריך לומר, שמרן חשב לספק ברכה לבטלה, ולכן למרות שפסק כדעת הסוברים שצריך לאכול פת בסעודה שלישית, מכל מקום מי ששכח לומר רצה והחליצנו לא יחזור, כי לדעת הסוברים שאינו חייב לאכול פת הרי אלו ברכות לבטלה, וספק ברכות להקל.⁹

ספר בעצמו

בג. ויש להקשות שמדברי מרן בהלכות ברכת הגומל משמע שאם לא כיוון לא יצא וחוזר לברך, ולמה לא חשב למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה? אלא יש לבאר על פי דברי החק יעקב (סימן תפ"ט ס"ק טו) שלעולם מרן לא חושש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ורק בספירת העומר שעיקרה הוא הספירה, סוף סוף ספר בפיו את העומר, ולא איכפת לי אם כיוון או לא כיוון, לכן מרן כתב שלא יענה לחבירו כמה היום לעומר, כי יש לחוש שמחמת שספר בפיו יצא ידי חובת המצוה. וכיוצא בזה כתב הח"י אדם (כלל סח סעיף ט) - הביאו המשנה ברורה (סימן ס"ט ס"ק י) - שאם ניכר בביור ממעשה המצוה שעושה לשם המצוה¹⁰, אף אם לא כיוון במפורש יצא.¹¹

השיעור דלהלן נמסר כמוצאי שבת חוה"מ פסח - ליל י"ח ניסן תשפ"ג, במעמד "הקבלת פני רבו" בבית כנסת היזדים

"מוריד הטל", וספירת העומר

מהות הזכרת "מוריד הטל". טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" להיכן חוזר. שכח יעלה ויבוא בחול המועד. השלמת יעלה ויבוא בין "רצה" ל"מזידים". כלי זכוכית בפסח. כשרות תרופות וחומרי ניקוי לפסח. מתי מועיל תיקון תוך כדי דיבור. שאין לכלה לתת טבעת לחתן. הסכם קדם נישואין בחו"ל. פתח בארבעה וסיים בחמשה. ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן

זכרת מוריד הטל

א. ¹³ בתפלת מוסף של יום טוב ראשון של פסח התחלנו להזכיר "מוריד הטל", ובערבית של מוצאי יום טוב התחלנו לשאול "ברכנו". וכמובאר בגמרא תענית (ג). וצריכים לשים לב לא לטעות, כי טעות בקיץ חמורה מטעות בחורף, שהרי אם טעה ואמר "מוריד הטל" בחורף אינו מעכב, אבל אם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בקיץ, הלא הגשמים סימן קללה בחורף (תענית יב), והרי זה מקלל.

שלשה שאלו שלא כהוגן

ב. בגמרא תענית (ה). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבוהו כהוגן ולאחד השיבוהו שלא כהוגן. ואלו הם: אליעזר עבד אברהם, ושאלו בן קיש, ויפתח הגלעדי. אליעזר עבד אברהם, שנאמר (בראשית כד, יד) "וְהָיָה בְּנֶגֶד אֶשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי הָסֵי נָא בְּךָ... אֲתָה הַכֹּהֵן לַעֲבָדָךָ לְיָצִיִּיךָ", וגו', יכול אפילו חיגרת או סומא¹⁴? ובכל זאת השיבו כהוגן, עמדה זכות יצחק אבינו ונזדמנה לו רבקה. שאלו בן קיש, שנאמר (שמואל א, י, כה) "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִכְנֹס - אֶת גְּלִית - יַעֲשֶׂהוּ עֲשֶׂר גְּדוֹל וְאֶת בֶּתּוֹ יִתֵּן לוֹ", יכול אפילו עבד או ממזר שהוא פסול לבוא בקהל¹⁵? ובכל זאת השיבו כהוגן, ונזדמן לו דוד המלך. יפתח הגלעדי - שנאמר (שופטים י, לא) "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא מִדְּלִית בֵּיתִי לְקִרְאִי בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לְהוֹרְגוֹ וְהַעֲלִיתִהוּ עֲלָהּ", יכול אפילו יצא דבר טמא כמו כלב או חתול? ובשונה מאליעזר ושאלו, השיב ליפתח שלא כהוגן, ונזדמנה לו בתו, ומסכנה לא נישאה לאיש ונשארה רווקה כל חייה.

כנסת ישראל

ג. הגמרא שם מוסיפה שגם כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן, והקדוש ברוך השיבה כהוגן, שנאמר (הושע ג, ג) "וַיִּנְדְּעוּהָ נִדְּעָה לְדַעַת אֶת ה' קִשְׁתִּיר נְכוֹן מוֹצֵאוֹ וַיְבֹא כַּגֶּשֶׁם לָנוּ", אמר לה הקדוש ברוך הוא, בתי, את שואלת דבר שפעמים

⁹ זה יפה, כל אחד שיחזור לבית יאמר את הסתירה והתירוץ לילד שלו בגיל 10 או 11, הם כבר צריכים להבין דברים כאלה, וכך ירים את הרמה שלהם.

¹⁰ למה אדם מניח תפלין? וכי בגלל שהוא לא רוצה שיבואו החבדניקים"ם ויניחו לו? או בגלל שקר לו? לא, אלא פשוט שבא לקיים מצוה. חוץ מהאפיקורוס אהרן ברק שהניחו לו תפלין, ואפילו פסוק "שמע ישראל" לא ידע לומר, אדם מבוגר בגיל 86 לא יודע "שמע ישראל", ה' ירחם! תראו לאיפה הגענו, והוא האדמו"ר של החילונים...

¹¹ ב"ה היום הרמה של הבעלי בתים עלתה, זה לא מה שהיה לפני ארבעים וחמישים שנה, היום אוהבים למזדנות, קושיות ותירוצים, וכמו שאמרנו היום.

¹² הגאון רבי זלמן היה גאון עולם, רבם של חסידי חב"ד, וספרו הפלא ופלא, הוא אחד הפוסקים החשובים שלנו, והמשנה ברורה מביא אותו כסדר.

¹³ מדברי הרב יגאל כהן שליט"א: מודים אנתו לה' יתברך שהשאיר לנו את מורנו ורבונו ממשיך דרכו של מרן זצ"ל. יהי רצון שימשיך להנהיגנו בחסד וברחמים עד ביאת גואל צדק ועד בכלל, אמן כן יהי רצון.

כוונה נגדית

כד. ומעתה נשוב לקושיית הגאון רבי זלמן, מדוע אנתו שומעים מהש"ץ את הברכה והספירה, ולא חוששים למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה? אבל אחר אלף המחילות מכבוד תורתו¹², רבינו יונה (דף י' ע"א מופי הרי"ף) הביא בשם רבינו שמואל, שכשעושה כוונה נגדית גם למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה אינו יוצא ידי חובה. וכך דעת רוב הראשונים, ומהם התוספות (סוכה לט), הרא"ש (פ"ג דסוכה סימן לג), הר"ן (סוכה לט), האור זרוע (ח"ב סימן שיג), שבלי הלקט (סימן שסו), הרשב"א (בתשובה סימן תנח), אהל מועד (הל' ק"ש ד"כ ע"א) ומרן הבית יוסף (סימן תקפ"ט), ודלא כהרא"ה (הובא באה"מ שם) שסובר שלמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה אפילו כוונה נגדית לא מועילה, אבל הוא כמעט סברא יחידאה, ולהלכה מועילה כוונה נגדית. ולפי זה המנהג שלנו שהציבור עומדים לברך ולספור אחרי הש"ץ, הרי זה כמו שמכוונים שלא לצאת בברכתו, ואין חשב כלל שיוצאים ממנו ידי חובה, ולכן יכולים לברך ולספור אחריו. ולרווחא דמילתא כדאי שכל אחד יחשוב פעם אחת מפורש שמתכוין שלא לצאת ידי חובה מהשליח ציבור שמברך וסופר את העומר, וגם יענה ברוך הוא וברוך שמו, שזה מוכיח שלא מתכוין לצאת מהשליח ציבור, וכך יוכל לברך ולספור אחריו.

מתבקש ופעמים אינו מתבקש, אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם, שנאמר (הושע יד, ו) "אֶהְיֶה כְּשֵׁל לְיִשְׂרָאֵל". מכאן שאדם צריך לשים לב בתפלה למה שמוציא בפיו, ולהתפלל בצורה מסודרת, למשל אם רוצה להוסיף בקשות לרפואה, יוסיף בברכת רפאנו לפני "כי אל רופא רחמן ונאמן אתה", וכדי שלא יתבלבל יכתוב על דף נוסח "יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שתשלח רפואה שלימה לכל חולי עמך ישראל, ובכללם פלוני בן פלונית".

רתתפלל חנה

ד. חנה אמרה על בנה שמואל הנביא "עַד יִגְמַל הַנְּעָר וְהִבְאִתִּיו וְנִרְאָה אֶת פְּנֵי ה' וַיָּשֵׁב שָׁם עַד עוֹלָם" (שמואל א, א, כב), מאז שנגמל בגיל שנתיים "עד עולם", ועולמו של לוי חמישים שנה, שנאמר (במדבר ח, כה) "וַיִּמְנָן חֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּשֹׁב מִצְבֵּאת הַעֲבָדָה", ובסך הכל שמואל חי חמישים ושתיים שנה. ובגמרא (תענית ה) אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק, מאי דכתיב (שמואל א, ח, א) "וַיְהִי כִּי יִצְאֶשׁר זָקֵן שְׂמוּאֵל", ומי סיב שמואל כולי האי - וכי שמואל היה זקן כל כך - והרי בן חמישים ושתיים היה? אלא קפצה עליו זקנה, הלבין שיערו כמו רבי אלעזר בן עזריה שצמחו לו 18 שורות של שערות לבנות (ברכות כח), והיה הולך עם מקל כמו זקן, אבל באמת לא האריך ימים, ואמו שאמרה "עד עולם" פתחה פיה לכך. לכן צריך לשים לב לבקש נכון.

נזכר באותה ברכה

ה. כאמור מי שטעה בקיץ ובמקום "מוריד הטל" אמר "משיב הרוח ומוריד הגשם", ונזכר באמצע הברכה, כולם יודעים מה שכתוב בסידורים "חזון עובדיה" ועוד, שצריך לחזור ל"אתה גיבור", ובדיעבד אם חזר מ"רב להושיע מוריד הטל" יצא ידי חובה, וכמו שכתבו השלמי צבור (דף ק"ז ע"ב) בשם המאמר מרדכי (סק"ט), המנחת אהרן (כלל טו סימן יב, דף קכ"ה ע"ג), תהלה לדוד (סימן קיד סוף סק"ד) ועוד. ואם

¹⁴ התוס' שם (ד"ה יבול) שואלים, למה נחשב שאליעזר שאל שלא כהוגן, הרי אם תהיה חגרת או סומא לא יפנה אליה, ורק אם יראה שהיא טובת מראה יאמר לה הסי נא כדך? ותירצו, שהיה לו לחוש שמא יהיה לה מום נסתה, חגרת שיש לה רגל מעץ, או סומא שיש לה עין מזוככת... ולא ישים לב.

¹⁵ ובית הדין לא הצליחו להתיר אותו. בבתי הדין יש תיקים מסוככים ואנחנו משתדלים כמה שאפשר להגיע לפתרון. עכשיו כשהייתי בחו"ל הגיע אלי תיק מסוכך וקשה להתיר, אמרתי שישלחו לי את כל המסמכים ונראה. כי ממזר אסור לו לבוא בקהל, אלא אם כן יפרסמו מודעה בעיתון המודיע "ממזר מחפש ממזרת", זה מותר, והילדים גם כן ממזרים.

התחיל לחתום את הברכה ואמר "ברוך אתה ה'", ולפתע שמע מישהו צועק¹⁶ "מוריד הטל" ונזכר, יאמר שם "למדני חוקיך", ובוזה ישלים פסוק בתהלים (קט"ז, יב), ויחזור ל"אתה גיבור".

שבח יעלה ויבוא

1. וכן כתב הריטב"א (תענית ג: ד"ה ושמתעתי), שבכל מקום שצריך לחזור, כגון השוכח "יעלה ויבוא" בחול המועד¹⁷, אם נזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'" לפני "המחזיר שכניתו לציון", יאמר שם "למדני חוקיך" ויחזור ל"רצה". וכל האחרונים העתיקו דבריו, ומכללם המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' קיד סעיף 1 בד"ה בלא התמיהה). הפלא שהגאון הרב משה פיינשטיין באגרות משה (או"ח ח"ד סימן צג) הביא דברי הריטב"א, ותמה למה יעשה הפסק באמירת הפסוק "ברוך אתה ה' למדני חוקיך", ומכוח קושיא זו חלק וכתב שיחתום "המחזיר שכניתו לציון", ושם יאמר יעלה ויבוא, שהרי כל שלא התחיל את הברכה שלאחריה נחשב שייך לברכה שלפניה, ושכן הדין בטעה ואמר בקיץ "משיב הרוח ומוריד הגשם".

איך חלק על ראשו

2. אולם זה פלא איך האגרות משה חלק על הריטב"א שהוא ראשון, וכי אנו כוללים לחלוק על ראשונים? אני גריל להזכיר מה שכתב מרן הבית יוסף בהקדמתו: ומי זה אשר יערב לבו לגשת להוסיף טענות וראיות, ואיזהו אשר ימלאהו לבו להכניס ראשו בין ההרים הררי אל להכריע ביניהם על פי טענות וראיות לסתור מה שבידו הם או להכריע במה שלא הכריעו הם. כי בעוונותינו הרבים קצר מצע שכלינו להבין דבריהם כל שכן להתחכם עליהם. עכ"ל. גם האור החיים הקדוש בפירושו על התורה חלק בכמה מקומות על ראשונים, וכתב בהקדמתו שאפילו שלא חולקים על ראשונים, זה בענייני הלכה, אבל בדרשות ופירושים, דרוש וקבל שחר, שבעים פנים לתורה. ואמנם החוות יאיר (סי' א' אוסי' קנה) רוח אחרת עמו, אבל מרן וכל הפוסקים דעתם שאסור לחלוק על ראשונים¹⁸.

השלמת יעלה ויבוא

3. מה תגידו, אולי כיון שיש לנו אפשרות לתקן ולהשלים "יעלה ויבוא" בין "המחזיר שכניתו לציון" ל"מודים" כך עדיף. אבל זה לא מוסכם, שהרי לדעת ששה ראשונים לא מועיל תיקון זה, ולשיטתם צריך לחזור לרצה, וכך כתבו רבינו יונה (ברכות כ"ג ע"א מהר"ד ד"ה ואם טעה), הרא"ה, הריטב"א, תוס' רבי יהודה החסיד, הגהות סמ"ק, ורי"א¹⁹ (הובאו ביה"ד ח"ה סי' מט בע"ה). נכון שלהלכה אם נזכר בין "המחזיר שכניתו לציון" ל"מודים" אומר שם, אבל כל שלא חתם את הברכה, יש לחוש לאותם ראשונים. לכן למרות שהרב פיינשטיין היה אדם גדול, אמרו עליו שגמר את הש"ס ארבע מאות פעם, ובדואי למד הרבה ושכלו נעשה שכל תלמודי, כי הוא רגיל בסברות של הש"ס ותוספות, אבל במחילה מכבוד תורתו, על זה נאמר (קידושין טו). תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבוא ויטול¹⁹. לכן הלכה למעשה מי שאמר בטעות "משיב הרוח ומוריד הגשם", ונזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'" לפני "מחיה המתים" יאמר: "למדני חוקיך", ויחזור לאתה גיבור.

השלמת מוריד הטל

4. אם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם", וכבר חתם "מחיה המתים", אין לו תקנה, ואינו דומה למי ששכח "יעלה ויבוא" שמשלים אחר "המחזיר שכניתו

לציון" ולפני "מודים", כי הזכיר גשמים שהם סימן קללה, ולא יעזור שישלים מוריד הטל. כך כתב מפורש הלבוש (סי' קיד). הראב"ה (תענית סי' תתמו) - רבינו אבי העזרי, אחד מהראשונים - כתב, שמי ששכח בחוץ לומר "משיב הרוח" וחתם "מחיה המתים", אם לא התחיל תיבת "אתה" יאמר שם "משיב הרוח". והיה מי שהבין על פי דברי הראב"ה שהוא הדין בקיץ, אבל האמת היא שיש לחלק²⁰ שהרי שם אמר "מוריד הטל" וכעת מוסיף "משיב הרוח", אבל כאן לא יעזור מה שיוסיף "מוריד הטל", כי סוף סוף אמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" שזה סימן קללה. לכן להלכה אם חתם "ברוך אתה ה' מחיה המתים" חוזר לראש התפלה.

מתי חוזר לראש

5. כתב הגאון מוילנא (סי' קיד ט"ד) בדעת הרמב"ם, שאם אמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בקיץ, אפילו נזכר באמצע הברכה, לפני שחתם "מחיה המתים", חוזר לראש. וכתב האחרות חיים (הלכות תפלה אות צח) - אחד הראשונים - שכן שמע מהרשב"א. ואף שלהלכה חוזר ל"אתה גיבור", מכל מקום אם כבר חתם "מחיה המתים", כיון ששלשת הברכות חשובות כאחת, חוזר לראש התפלה.

תיקון תוך כדי דיבור

6. אם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם", ונזכר תוך כדי דיבור של אמירת "שלום עליך רבי" - ולא "שלום עליך רבי ומורי" - ותיקן מיד "מוריד הטל", האם מועיל או לא. יש בזה דיון באחרונים, בשו"ת שבט הלוי ח"ו (סימן טז) חידש, שכל מה שמועיל תיקון תוך כדי דיבור, זהו בדבר שאינו סימן קללה, למשל אם בעשרת ימי תשובה אמר "מלך אוהב צדקה ומשפט" ותיקן מיד "המלך המשפט", או שבירך על כוס מים "הגפן" ותיקן מיד "שהכל", זה מועיל, כי הוסיף שבת לבוא יתברך, אבל אם טעה ואמר "מוריד הגשם" ומיד תיקן "מוריד הטל", מכל מקום לא מחק את הקללה שאמר, ולכן צריך לחזור. השבט הלוי דייק כן מדברי הרמ"א (סימן קיד סעיף ד) שכתב: וכן אם הזכיר "גשם וטל" נמי מחזירין אותו. שלמרות שתיקון תוך כדי דיבור לא מועיל בזה התיקון.

מוסיף או מחק

7. באמת יש לחקור בדין "תוך כדי דיבור כדיבור דמי" - שישנו במקומות רבים בש"ס - האם נחשב שמוסיף לדבריו הראשונים, או שמוחק דבריו הראשונים כמו במחק או בטיפקס, ולפי זה תהיה נפקא מינה בנידון שלנו, שמי שטעה ואמר "משיב הרוח" ותוך כדי דיבור אמר "מוריד הטל", אם נחשב שהוסיף, הרי לא תיקן את הקללה שהזכיר, ואם מחק דבריו הראשונים מועיל. ויש לפשוט על פי מה שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' לה), שמי שאמר "האל הקדוש", ותוך כדי דיבור אמר "המלך הקדוש" יצא ידי חובה, כי הרי הוא כמוסיף שבת בתוך ברכתו. ולפי זה אם קילל לא שייך לומר על זה תוספת שבת, ולכן לא מועיל תיקון תוך כדי דיבור. ולכלאורה זה שיעור לדברי השבט הלוי. וכדבריו התאור לציון (ח"ב סי' א' אות ט). וגם בספר אשי ישראל (עמ' רכג הע' קח) - שכתב: ויש עבה על הלכות תפלה - מבאי שכן דעת הגרש"ז אוירבך, ואמנם בשם הרב אלישיב הביא שמועיל תיקון תוך כדי דיבור.

מקדש ומגרש

8. אולם בגמרא מסכת נדרים (י"ג) אמרו: והילכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי, חוץ ממגדף, ועובד עבודה זרה, ומקדש ומגרש. והסביר הר"ן שם, שתוך כדי דיבור

שהוא בעל יביע אומר. אז היו חמשה כרכים של יביע אומר, ועוד לא היו הספרים טהרת הבית וחזון עובדיה ועוד, ותורתו של מרן לא כל כך היתה מפורסמת, אבל הספיק חמשת הכרכים הראשונים של יביע אומר, ובפרט החלקים ג' וד'. והרב פיינשטיין ירד עם הרב יד ביד והקשיב לשיעור. העריכו אחד את השני, אבל חלקו לדרכה של תורה.

20. צריך ללמוד תורת החילוק, הייתי עכשיו בחוץ לארץ בכמה מקומות, ודיברתי על חשיבות הלימוד בעיון, והבאתי להם דברי הרב פראנק בספר שביבי אור (עמ' נב-נד) - פעם אמרתי כך מדעתי וזכיתי לכון לדבריו - שנחוץ לרכוש ידיעה הגונה בספר קצות החושן ונתיבות המשפט - וכן בית הלוי ור' חיים מברסקי - כי הם מיישרים את השכל, על ידי לימוד זה ידע לדמות מילתא למילתא, להקשות ולתרוץ. ומה תגידו, שאין הלכה בכל כדברי ר' חיים מברסקי? אבל זה לא קשור, העיקר שהמעין בדבריו מחדד את השכל ולומד תורת החילוק. 21. זו כוס של חמץ, איך אני שותה ממנה בפסח? אלא אני בא להראות את ההלכה שפסק מרן השלחן ערוך (סימן תנא סעיף כו), שכלי זכוכית לא בולע ולא פולט. פעם הייתי באיזה מקום ואמרת: שאם יש לו כוס זכוכית שרגלי השלחן בה חלב, יכול לנקותה היטב ולשתות בה תה בסעודה בשרית, לפתע קם רב אחד ואמר: כבוד הרב, אפשר לומר משהו? כיבדתי אותו. אמר: הרב לא התכוין להלכה ולמעשה, אלא רק להלכה, אבל לא למעשה. אמרתי לו, וכי דברי השלחן ערוך אינם למעשה? אמר, חיישינן שמא יסאר קצת חלב בכוס. אמרתי לו, וכי אתה תנא או שאתה שיכול לגזור גזרות מדעתו? והרי כבר כתב הרא"ש (פ"ב דשבת סימן טו) שמיום שנחתם התלמוד אפילו חכם שכגובה הארזים גובהו בתורה, לא יכול לגזור גזרות. גם עכשיו שהייתי בחוץ לארץ, ראיתי לחכם אחד שהוציא חוברות וגור הרבה גזרות, כתב ששמפו ואמרה ואקונומיקה צריכים הכשר לפסח - טוב שלא אמר מי אש... - כי חיישינן שמא יסאר קצת אמה על הצלחת, ויאכל אורו עם קצת אמה חמץ. אבל מה יקח אתה יזור גזרות, וגם אם הוא פסול מאכילת כלב. וגם סגב אשמפו, אין לומר בזה סיכה כשתיה, כי שוטף מיד עם המים, ובמקום ספק - אחזקו איסורא לא מחזקינן, וגם אם יש חמץ, הוא פגום מאכילת כלב. ראיתי שם לעוד אחד שכתב שתורפות ואקמול אסור, אבל זה פגום מאכילת כלב, תשימו את התרופות לכלב, אפילו אם יש לו חום הוא לא יקח אתה יזור גזרות. חזון איש (סי' קטז אות ח) היקל בזה וכתב שאם יש לו "אחשיבה" בתערוכת, ומי יכול לחלוק עליו. מצד אחד בוגרי הישיבות באמריקה ובמקסיקו - ובראשם הרב יוסף רפול - עשו מהפכה רוחנית והרימו את הרמה של הבעלי בתים, אבל זה לא סותר, תעשה מהפכה רוחנית ותחזק את הציבור, ותפסוק כדעת מרן, וכי מרן הבית יוסף לא היה מספיק ישיבתי? לא היה בן תורה ח"ו? צריך לקיים "ויגבה לבו בדרכי ה'".

16. מרן זצ"ל היה מקפיד לומר קצת בקול רם "מוריד הטל", כדי להזכיר לאנשים. [א.ה. וכן פסק בחזון עובדיה (ימי"ג עמ' קצג), ושכן נהג כבר הרמב"ן כמובא בספר צרור החיים (עמ' טו). וכן"ה בילקוט יוסף (סי' קיד ט"ז, ימי"ג עמ' תצו)].

17. ובחול המועד גם בעברית חזרו, ואף שערבית רשות אבל כבר קיבלה כחובה (המב"ם פ"א מהלכות תפלה ה"ג), ואין זה כמו בליל ראש חודש שאינו חוזר, כי שם זה דין מיוחד משום שאין מקדשים את החודש בלילה (ברכות לז), אבל בחול המועד חוזר.

18. מרן הבית יוסף באבקת רובל (סימן קנה) חלק על הריטב"א בפירוש דברי הרמב"ם, וכתב "לאו קטלי קני באגמא אנו", והלא מרן זכה שהלכה כמוותו בזכות העונה שלו, וכבית הלל שזכו שהלכה כמוותם שנוהים ועלובים היו, ולא עוד אלא שהיו מקדמים דברי בית שמאי לדבריהם (עירובין ג). ומה שייך לפסוק הלכה לפי מי שהוא עניו שזה ענין של מידות? אלא הקב"ה נותן לו שיעתא דשמיא לכון איבא דאמת. אמרתי פעם, לא ראיתי גדול שיוצא - שחצן, מי שיתבונן יראה שכל הגדולים שלנו הגרש"ז אוירבך, מרן זצ"ל, חכם בן ציון, היתה להם עונה. ואיך מרן חלק על הריטב"א? אלא בפירוש דברי הרמב"ם אפשר לחלוק, ובאמת מי שיעיין שם יראה שדברי הבית יוסף מסתברים, אבל לחלוק ממש אסור, וכפי שכתב הבית יוסף בהקדמתו. כמה מרן זצ"ל היה מתקומם כשראה שחולקים על ראשונים, לפעמים הייתי רואה אותו באמצע הלימוד מדבר לעצמו בכעס: איך אפשר לחלוק, זה ראשונים כמילאכי!

19. יש עוד דבר תמוה שכתב האגרות משה (תאה"ע סי' טו), שחולה הנמצא באמריקה, ושם אין חוף נפרד כמו שמסדרים כאן חברי מועצת העיר וחברי הכנסת שלנו, אלא יש שם חופים מעורבים של גוים וגויות, אם הוא צריך ללכת לחוף הים - החזון איש (מעשה איש ח"ג עמ' קפא, ארחות רבינו ח"א עמ' שנה וד"ה עמ' קצג) היה אומר שמי שיש לו לחץ נפשי, כדי שלא ישתגע, לא ילך לים לעשר דקות, ובחול שיהיה עוד כמה דקות, והאש"י והמהלכים יגרמו לו להיות בריא, אבל יותר זה תענוגות - וסובר שלא יבוא לידי הרהור, מותר לו להיות שם. אבל הרב בשו"ת יחזקאל דעת ח"ה (סימן סג) דחה דבריו מכל וכל, איך יתכן לומר כך, וכי אפשר שכן נעוורת לואי תהבהב (ספח הד"ה)?! הרב כיבד אותו מאוד, אבל כשצריך לחלוק חולקים. מרן זצ"ל הלך לאמריקה בפעם הראשונה אחר שנבחר לרב ראשי, בניסן תשל"ד אחרי פסח, וסידרו פגישה בין הרב לרב פיינשטיין, ודיברו ביניהם בדברי תורה, ואחר כך אמר הרב פיינשטיין: אולי נדל לבית המדרש וכבודו יתן שיעור, וידע שאני לא נותן לאף רב למסור כאן שיעור, כי אין לדבר סוף, מגיעים לכאן הרבה ראשי ישיבות וגדולי תורה, וכל הסדרים ישתבשו, אבל לכבודו אני נותן למסור שיעור, לא בגלל שהוא רב ראשי, אלא בגלל

הוא מוחק ועוקר דבריו הראשונים, אבל במקדש²² ומגרש וכדומה, זהו מעשה חשוב, שאדם לא עושה עד שגומר בדעתו לחלוטין, ולכן אינו יכול לחזור בו. לדוגמה חתן שכאשר הרימו את הטול של הכלה²³ ראה 'והנה היא מצורעת כשגל' (עי' שמות ד, ו. במדבר י, י). אצל הנטורי קרתא לא נפגשים בין האירוסין לחתונה, מספיק שראה אותה פעם אחת, הצינור יונגע... אבל אז היא עשתה הרבה איפור, וכנשיו נראית מוכוורת... ותוך כדי דיבור הוא רוצה לחזור בו מהקידושין. וכן מי שנתן גט לאשתו²⁴, והוא יודע, מי יקח אותו אחר כך?!... ותוך כדי דיבור רוצה לחזור בו. הדין הוא שאינו יכול לחזור בו, וכהסבר הר"ן. רואים מדברי הגמרא, שעיקר התועלת בתיקון תוך כדי דיבור, כי על ידי כך מוחק דבריו הקודמים, ורק באופנים המסויימים הללו לא יכול לבטל את הגמירות דעת, אבל בכל מקום הוא מבטל דבריו הראשונים. ומה שכתב הרשב"א שהוא כמוסיף שבת, לא בא לחלוק על הגמרא, אלא התכוין להוסיף טעם לשבח בענין תוך כדי דיבור, אבל עיקר הטעם הוא משום שמבטל דבריו הראשונים. ולכן להלכה אם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" ותוך כדי דיבור תיקן ואמר "מוריד הטל", התיקון מועיל, ומה שאמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" נעקר ונמחק.

פתח בשכרא וסיים בחמרא

יד. בגמרא בברכות (ב). בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמרא, אדם שתפס כוס מים בידו ואמר "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם" על דעת לברך "שהכל", ושוב טעה וסיים "בורא פרי הגפן", וכן להפך, אם פתח בכונה לברך "הגפן" וסיים ובירך כהוגן "שהכל", הגמרא הסתפקה האם הולכים אחר תחילת הברכה, או אחר סופה, ונשארה בתיקו. אם תיקן תוך כדי דיבור מועיל, אבל אם עד שהזכירו לו עבר תוך כדי דיבור, בזה הגמרא נשארה בספק. ולהלכה פסקו עמודי ההוראה - הר"ף (הובא בתוס' ד"ה לא לאתיי) הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות ה"א) והרא"ש (פ"ק ברכות סימן יד) - שבדיעבד יצא ידי חובה, כי בכל תיקו בש"ס, בדאורייתא הולכים להחמיר ובדרבנן הולכים להקל. ולפי זה כאן הולכים להקל, כי כל הברכות הן מדרבנן חוץ מברכת המזון. אמנם רבי אליעזר ממין בספר יראים (סי' ר"ז) והגהות מיימוניות (פ"ב מה' חמץ ומצה ה"ט"א אות א) חולקים, וסוברים שבכל תיקו בגמרא הולכים לחומרא, בין דאורייתא בין דרבנן, ורק בספק של מחלוקת הפוסקים או בספק במציאות אומרים ספק דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא. אבל אנחנו פוסקים כדעת מרן השלחן ערוך שפסק (סימן רט ס"א) שפתח בשכרא וסיים בחמרא יצא, כדעת שלושת עמודי ההוראה²⁵.

פתח בארבעה וסיים בחמשה

טו. וכן הולכות ספירת העומר, כתב מרן השלחן ערוך (סימן תפט ס"ז) שאם פתח על דעת לומר ארבעה, ונזכר שהם חמשה, וסיים בחמשה כדן, או שאם פתח על דעת לומר ארבעה כדן, וטעה וסיים בחמשה - וביאר הט"ז (סק"ט) דהיינו בסוף הברכה, אבל בפועל ספר כדן - אינו חוזר ומברך. לכן מנהגו טוב שהשליח ציבור מברך וסופר ואנחנו מברכים וסופרים אחריו, וכך כולם יודעים כמה היום לעומר, ובפרט בימים האחרונים שמסתבכים, האם היום ארבעה וארבעים או חמשה וארבעים. אם יחשוב שהיום חמשה, ויאמר "ברוך אתה ה'" על דעת לסיים חמשה, ולפתע ישמע את חברו צועק "היום ארבעה", אף שיסיים על דעת ארבעה כדן,

לדעת ראב"ה - רבינו אבי העזרי²⁶ (סי' תקנ"ו) לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולברך ולספור. וכתב הבית יוסף (סי' תפט) שהראב"ה לטעמיה אילו שספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא - כדעת הרמב"ם (פ"ח מהלכות תמידין ומוספין הכ"ד, ובס"ו המצוות), וכך הבין בגמרא (מנחות סו). לדעת אביי ורבנן דבי רב אשי שספרו ימים ושבעות, ודלא כאמימר שספר ימים לבד - ואולם מלשן הבית יוסף וכתב: ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן (כת. דבור ראשון) שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא - תוס' (מנחות ש"ה ד"ה זכר), הרא"ש (סוף פסחים), הרשב"א (ש"ת, ה"א סימן קמ, וה"ג סימן רפד), הר"ן (פסחים כ"ה ע"א) ועוד - הויא ספיקא במיד דרבנן ולקולא, ואינו חוזר ומברך. וביאר הר"ה - רבינו זרחיה הלוי בעל המאור (סוף מסכת פסחים), שלכל הדעות ספירת העומר מדרבנן, וכל הויכוח בין אמימר לאביי ורבנן דבי רב אשי הוא, אם עושים זכר למקדש בדיוק ולכן צריך לספור ימים ושבעות, או שמספיק לעשות זכר בעלמא ודי לספור ימים. ועל כל פנים, גם אם טעה בפתחת הברכה או בחתימתה, שדינו שאינו חוזר ומברך, יספור כהוגן.

ספירת העזרי בזמן הזה

טז. דרך אגב, מכאן רואים דברים הרוים כשמש שדעת מרן שספירת העומר בזמן הזה דרבנן, שהרי בבית יוסף הביא שכך כתב על פי דעת רוב המפרשים, ובשלחן ערוך פסק שפתח בארבעה וסיים בחמשה יצא. ומה מאוד יש לתמוה על האור לציון (ח"פ"א"א אות ב) שיש צד שלדעת מרן ספירת העומר בזמן הזה דאורייתא, כי שני עמודי ההוראה הרמב"ם והרא"ש חולקים בזה ביניהם. ובחוברת מוריה (ניסן תשי"ט) כתב שיש חכם אחד שמהזיר בכל שנה את הציבור שלא לומר בלשם יחוד מצות עשה, ומפני הכבוד לא הזכיר את שמו של מרן זצ"ל, כי נוהר מאוד בכבודו. וכתב שלפי דעתו לא צריך להזכיר זה, כי אולי לדעת מרן ספירת העומר דאורייתא.

דעת האור לציון

יז. בזמנו כשיצא לאור הספר "אור לציון", מסרתו שיעור ככולל חזון עובדיה, ואמרת להם את הקושיא מדברי מרן הבית יוסף המפורשים, אחד האברכים שבערה לו האמת - לא בא לקנטר ח"ו - רץ מיד לחכם בן ציון ע"ה, ואמר לו: כבוד הרב, לגבי מה שהרב מסתפק, הבית יוסף כתב מפורש, ולפי מה שכתבתי לעיל שרוב המפרשים מסכימים שספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן וכו'. חכם בן ציון לא נבהל, וענה לו: הברכה היא מדרבנן, אבל הויכוח הוא על הספירה. חזר אלי אותו אברך ואמר: הנה, חכם בן ציון תירץ יפה. אמרת לו: הבית יוסף (סי' ס"ז) הביא את דברי הרשב"א (ברכות כ"א. ד"ה מאי, ובתשובה סי' שכ), שכאשר חכמים תיקנו ברכת אמות ויציב על מצוה דאורייתא של קריאת שמע, תיקנו שגם כשקורא מספק צריך לברך, כאילו הברכה עצמה מן התורה. וכאן בהלכות ספירת העומר (סימן תפט ס"ו) הביא סברא זו בשם המורדכי (מגילה סי' תתג), שאם פתח בארבעה וסיים בחמשה, כיון שיש אומרים שספירת העומר מדאורייתא, הברכה נגדרת אחר המצוה וחוזר לברך. ולפי זה, אם לדעת מרן ספירת העומר מדאורייתא, למה פסק שלא חוזר לברך? אלא ודאי סבר שספירת העומר מדרבנן²⁷. אנחנו מכבדים את חכם בן ציון, יודעים מיהו, אבל אחר אלף המחלולות מכבודו, דעת מרן ברורה שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ויש עוד להאריך בזה.

הרב, יש למשפחה הרבה כסף! הוא לא יודע עברית היטב, ובכל זאת הבנתי אותו ודברתי אתו, אבל אשרי המדבר על אוזן שומעת. ואילו היה בארץ היינו לוקחים אותו לבית סוהר וכדומה, אבל בחו"ל אין את הכוח הזה. היתה שם אסיפת רבנים, ושאלו אותי אם לעשות 'הסכם קנישואין', למשל שאם יעגן אותה יתן לה כל חודש עשר אלף דולר מזונות, ואם הוא מיליונר נישואין שכל חודש יתן לה מאה אלף דולר, וכך לא תהיה לו ברירה ויתן ג"ט. שלא זה גט בכפייה, וצריך לתת גט מרצונו הופשי, "ונתן בידה" - "עד שיאמר רוצה אני" (עי' רשב"ם ב"ב מה). וצריך לטכס עצה מה לעשות, כי יש בעלים שעושים מה שרוצים, ויכולים להתחתן בסין או בהון-קונג עם אשה אחרת, ומסכנה האשה נשארת עגונה. ולכן רצו לעשות הסכם קדם נישואין. אבל הראיתי להם מה שכתב בזה הגאון הרב בצלאל ז'ולטי (הפרדס אייר תשמ"ג עמ' 6, פ"ד ח"ד עמ' קנן. שורת הדין ח"ד עמ' רפט) - שהיה רבה של ירושלים, שלא לעשות הסכם כזה, והציע פתרון להוסיף שהבעל יהיה זכאי לפנות לבית הדין על מנת לפטור אותו וכו'. אבל בעצם ההסכם, מלבד הבעיה הנ"ל שהגט לא יהיה מרצונו, יש בעיה שגם בארץ יעשו כך ביווג ראשון, גם אם מצד ההלכה אפשר לעשות בחו"ל, אבל מצד ההנהגה אין לעשות. ביקשתי שיביאו לי את ההסכם כדי שאעבור עליו סניף אחר סניף, ואמרת להם שאחזיר להם תשובה, וה' ירחם.

²⁵ שאלתי את בחורי הישיבה קטנה של חסידות גור, היו שם אלפים ואולי עשרות אלפים, ובקשו שבוא לבחון, יחד עם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, ושאלתי אותם את השאלה הזו, תגידו לי היכי תמצוי - אפשרות - שיברך "הגפן" על מים ויצא ידי חובה, וזה לא יין של שור... והם צעירים ומיד קפצו וענו: אם פתח בשבחה לוייסיי הבגפן.
²⁶ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
²⁷ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
²⁸ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
²⁹ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³⁰ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³¹ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³² מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³³ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³⁴ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...
³⁵ מרן זצ"ל היה שולח אותנו פעמים רבות לתת שיעור במקומו בידים, למשל כאשר ניקסון זה שהדיחו אותו מנשיאות ארה"ב - הגיע לבקר בארץ בערך בשנת תשל"ד או תשל"ה, וכן כשהגיע סאדאת - נשיא מצרים - הרב שלח אותנו לכאן למסור שיעור במקומו. ופעם מסרתו שיעור והרב ישב לידי, ואמרתי "הראב"ה", הרב הפסיק אותי ואמר: מי זה הראב"ה? תגיד רבינו אבי העזרי! ותיקנת. ובכל פעם שחזרתי לומר הראב"ה חזר לומר אות...

הנחת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מרחי' טפחות סיף: 523 מ.ת. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר.

2. העברה בבסיס 054688382 לציון: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח לח"ק:

<https://nedar.im/7004246> ולציון: עבור "השיעור השבועי".